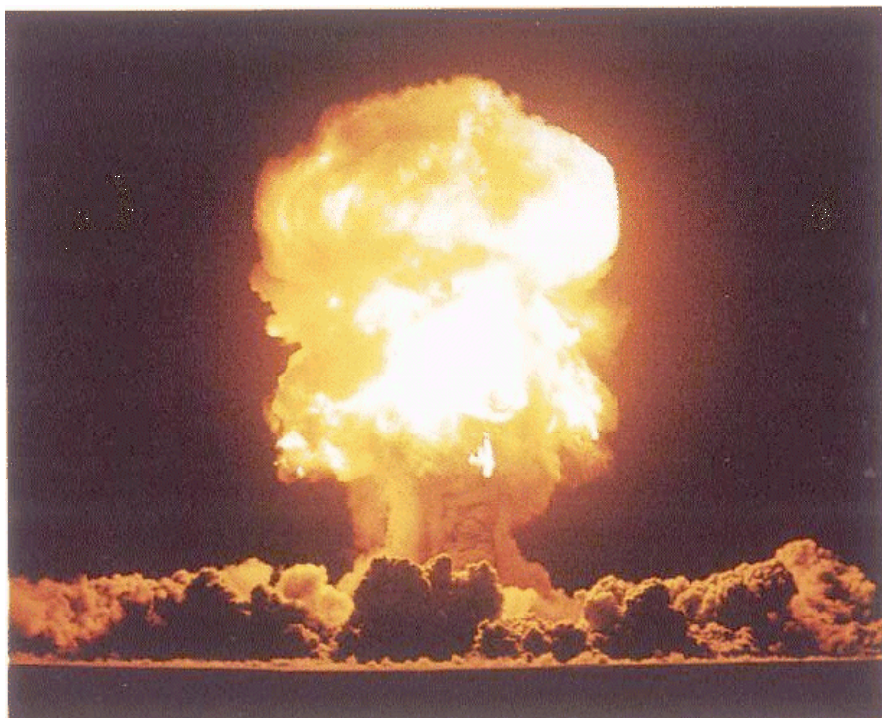

VÄRLDEN OCH VI

Världsfederationsnytt

Det här är en gammalmodig atombomb. Men dom nyare smäller lika högt! Se sidan 2, om Indien och Pakistan.

Innehåll:

- **Nytt krig eller förhandlingar?**
Indien och Pakistan
- **Om katten själv får välja . . .**
Belgien och Tjeckoslovakien
- **Världsfederalismen i modern tid**
Diskussion vid ett årsmöte
- **Radikal reformering av FN**
En kritisk betraktelse, del 2 av 2
- **"Ett bålverk mot ondskan"**
ICC-konferensen i Rom
- **I bokhyllan – och på Internet**

Från och med det här numret kommer vi att "packa" texten litet tätare, dvs ha ett något mindre typsnitt och kortare avstånd mellan spalterna. På så sätt blir det möjligt att få in samma innehåll på färre sidor – det betyder en del för tidningens ekonomi!

Dom kärnvapenprov som företagits av Indien och Pakistan har upprört många. *Karl Reinhold Haellquist*, känd Indienexpert, skriver om detta under rubriken **Nytt krig eller förhandlingar**.

Om katten själv får välja (alltså inte husse eller matte!) – ja, om man med "katten" menar den enskilda människan, då blir det ett demokratiskt krav att dom enskilda medborgarna får rätten att påverka sin livssituation. Om ett par fall skriver *Jan Bellander*.

Vid Sveriges Världsfederalisters årsmöte hölls ett seminarium med temat **"Världsfederalismen i modern tid"**. En sammanfattning följer här.

Den avslutande delen av *Martin Hagvalls* föredrag om **Radikal reformering av FN** följer. Den första delen fanns i VoV nr 1 1998.

"ICC kan bli 'Ett bålverk mot ondskan'" sade FN:s generalsekreterare Kofi Annan när FN-konferensen om ICC öppnade. Om dagsläget för denna betydelsefulla utveckling skriver *Jan Bellander*.

Som vanligt har vi rekommendationer på både tryckt material, och på sådant som publiceras elektroniskt. Alltså: **I bokhyllan – och på Internet.** ■

Nummer 2

Årgång 50

1998

ISSN 0346-4881

Nytt krig eller nya förhandlingar?

av Karl Reinhold Hællquist

Det hettar till

Under de femtioett år som Indien och Pakistan varit självständiga stater har de utkämpat tre krig mot varandra. Hittills har krigen förts med konventionella vapen - svenskstillverkade och andra. Samtidigt har Indien argumenterat runtom i världen för att räknas in bland världens stormakter och bli invalt som permanent medlem av FN:s säkerhetsråd, inte minst med tanke på sin kolossala folkmängd, nära en miljard.

I maj i år meddelade Indiens premiärminister att kärnvapenprovsprängningar genomförts. I ett slag raserades Indiens genom neutralitetspolitik och FN-engagemang förvärvade anseende, omvärlden vredgades, sanktioner och bojkotter beslöts. De fem kärnvapenmakterna, måna om sitt monopol, ville inte ha ännu en medlem. Vad de själva gjort i årtal - Frankrike och Kina ganska nyligen - fördömde de plötsligt som mora-

list och politiskt förkastligt när en outsider visade sin kapacitet på området. Det kalla krigets mojnade vindar började blåsa upp igen då också Indiens granne och latent fiende Pakistan tog sig friheten att testa kärnladdningar trots internationella varningar och vädjanden att låta förnuftet råda.

En huvudorsak till motsättningarna och kriget de båda grannstaterna emellan har hela tiden varit Kashmir. FN har gjort försök att lösa konflikten i hela femtio år. I slutet av 40-talet fick FN till stånd en demarkationslinje, men säkerhetsrådets följdrresolutioner har inte följts av någondera parten. Supermakterna har under det kalla kriget lamslagit vidare FN-aktioner. Bland flera FN-medlare genom åren finns också den svenske ambassadören Gunnar Jarring.

Förhandlingspositionen är fastlåst: Indien accepterar endast bilaterala förhandlingar medan Pakistan insisterar på internationell medling. Ända fram till den indiska provsprängningen arbetade den pakistanska diplomatin i motvind, trots målmedvetna inbjudningar riktade till parlamentariker från olika delar av världen att lära sig förstå Pakistans synsätt genom att besöka den del av Kashmir som ligger på den pakistanska sidan om FN:s demarkationslinje.

Den historiska bakgrunden

Då Indien och Pakistan blev självständiga 1947 hade nästan alla de furstestater som låg omgivna av Brittiska Indien inlemmats i den ena eller den andra nationen. Enligt Indian Independence Act, antagen av det brittiska parlamentet i juli 1947 kunde de mer än 550 indiska furstarna välja att ansluta

sin stat antingen till Indien eller Pakistan, med hänsyn tagen till geografisk belägenhet, eller förbli autonoma. Den brittiske vicekungen, Lord Mountbatten, avrådde dem från att förklara sig självständiga.

Furstestaten Kashmir (formellt Jammu & Kashmir) hade en hinduisk furste och en övervägande muslimsk befolkning 1947. Fram till 1300-talet hade Kashmir varit hinduiskt och buddistiskt, men erövrades och styrdes under några århundraden av först muslimska, sedan sikhiska härskare och sedan inlemmades i Brittiska Indiens intressesfär som en strategiskt viktig buffert mot Ryssland och Kina. Speciellt i Jammu i söder och kring huvudstaden Srinagar fanns en hinduisk befolkning, som sedan 1846, då Kashmir sålts av britterna till en hinduisk maharaja, gynnades på den muslimska majoritetens bekostnad.

Då den regerande maharajan 1947 dröjde med sitt beslut om statens framtid -

han lutade åt självständighetsförklaring - utbröt muslimska resningar i sydvästra Kashmir. Stambefolkning i en västlig del förklarade sitt område självständigt under namnet Azad Kashmir, "det fria Kashmir". Muslimska stamkrigare från de glesbefolkade, frihetsälskande och svårstyrda gränstrakterna vid Brittiska Indiens gräns mot Afghanistan invaderade Kashmir för att stödja sina trosfränder. De drog plundrande mot Srinagar och inför detta hot flydde maharajan till Jammu och begärde Indiens hjälp mot inkräktarna. Den indiska regeringen satte Kashmirs anslutning till Indien som villkor för ett ingripande. När maharajan signerat sin anslutningsbegäran luftlandsattes indiska trupper i Kashmir och dessa hann med knapp nöd besätta flygfältet i Srinagar - Kashmirs enda - innan krigarna från de nordvästra gränstrakterna hann dit. Bergstrakterna var svårforcerade till lands. Väg- och flodförbindelserna från Kashmir gick främst till Pakistan. Efterhand utvecklades ett krig mellan reguljära indiska trupper och reguljära pakistanska invaderande trupper. Det pågick tills vapenvila ingicks 1948, sedan Indien dragit konflikten inför FN. FN-resolutioner 1948-49 krävde att en folkomröstning skulle äga rum i Kashmir under FN-administration sedan "*tribesmen and Pakistani nationals not normally resident therein who have entered the State for the purposes of fighting*" lämnat området - liksom också indisk trupp, med undantag för en liten styrka med uppdrag att stödja den civila ordningsmakten i upprätthållande av lag och ordning - och fredliga förhållanden inträtt. (Resolution 1948:47)

Och vad händer nu?

Någon folkomröstning har emellertid inte kommit till stånd. Utgången av en eventuell folkomröstning så lång tid efter resolutionerna är omöjlig att förutspå. Den indiska tidskriften Outlook gjorde emellertid 1996 en opinions-undersökning på den indiska sidan av demarkationslinjen. Resultatet visade att 72% av de tillfrågade ville ha en självständig stat, 19% önskade tillhöra Pakistan och endast 4% ville att Kashmir skulle förbli i Indien. Varken Pakistan eller Indien har infriat de villkor som ställdes. Pakistan stöder sig fortfarande på FN:s resolutioner av 1948-49 och hänvisar framförallt till den uteblivna folkomröstningen. Indien påpekar att främmande trupp fortfarande finns kvar. Pakistan och dess gränser tillkom för att stilla oron hos Brittiska Indiens muslimska minoritet att utan stöd från britterna kanske bli ett slags andra klassens medborgare i ett hindudominerat land. Som sekulär stat avvisar Indien Pakistans argument att huvuddelen av befolkningen är muslimer och därför bör vara en del av Pakistan. Den framväxande hindufundamentalismen i Indiens politiska liv försvagar emellertid den indiska positionen i väsentlig grad.

Pakistan säger: Sommaren 1947 invaderades den självständiga furstestaten av indiska trupper som beordrats slå ned en muslimsk folkresning mot den despotiske hinduiska maharajan. Hans anslutning till Indien stred mot den muslimska befolkningens vilja, liksom mot ekonomiska, geografiska och religiösa förhållanden. K i namnet Pakistan står för Kashmir. För att undsätta sina trosfränder i det indisk-ockuperade Kashmir skyndade pakistanska befrielsehjältar dit. Krig utbröt och FN ingrep, men Indien har konsekvent saboterat den folkomröstning FN:s säkerhetsråd beslutat om.

Indien säger: Kashmir attackerades av stamkrigare från Pakistan. Maharajan anslöt helt lagligt sin stat till Indien, som skickade trupper för att köra ut inkräktarna. Stamkrigarna fick snart stöd av pakistanska trupper. Indien drog Pakistans aggression inför FN:s säkerhetsråd. Dess resolution om folkomröstning förutsätter tillbakadragande av de pakistanska styrkorna, men Pakistan håller fortfarande en stor del av Kashmir besatt. Folkviljan i Kashmir har senare framgått vid flera allmänna val och genom att Kashmirs valda lagstiftande församling förklarat staten vara en integrerad del av Indien. Den enligt grundlagen religiöst obundna staten Indien erkänner inte islams övervikt i Kashmir som ett relevant skäl för anslutning till det muslimska Pakistan.

Båda versionerna innehåller sanningar. Meningarna om Kashmirs framtid är delade också inom Indien och inom Pakistan. Det finns de som - med föga hänsyn till detta bergsområdes dåliga ekonomiska förutsättningar för autonomi - förespråkar en självständig stat. I Pakistan och i Azad Kashmir, som får ekonomiskt stöd och militärt beskydd från Islamabad, finns förespråkare såväl för ett självständigt Kashmir som för inlemmande av hela Kashmir i Pakistan. I Indien anser flertalet dispyten löst; Kashmir är en del av Indien, en av Indiens 25 delstater. Andra, särskilt i södra Indien, fjärran från Kashmir, anser att Kashmir på grund av dispyterna och oroligheterna

redan kostat Indien allt för mycket, i form av militärutgifter, ekonomiskt stöd och flyktingmottagande. Somliga menar att demarkationslinjen kan permanentas, medan andra till och med föreslår att hela Kashmir - på båda sidorna om linjen - skall ställas under gemensam indisk-pakistansk överhöghet.

Bland muslimer i den indiska delen av Kashmir råder ett starkt missnöje med indiska arméns närvaro. Militärens och polisens våld och brutalitet är väl dokumenterat, inte bara i pakistansk utan också i indisk press. Gerillakriget har trappats upp de senaste nio-tio åren och många i Kashmir är utleda såväl på gerillavåldet och attentaten som på indiska truppers övergrepp. Den hinduiska minoriteten har till stor del drivits att fly från Kashmir av gerillaaktiviteterna, som har sin bas såväl i motståndsgrepp inom Kashmir som i träningsläger i Pakistan.

Hejdlös demagogi och förvanskade fakta florerar både på indisk och pakistansk sida. Det har gått otroligt mycket prestige i konflikten. Inget indiskt eller pakistanskt parti, som vill vinna framgång i nästa val, kan göra eftergifter genom att tillgodose några av motpartens krav. Kanske finns ännu några veckor efter provsprängningarna det gynnsamma tillfället till förhandlingar och t.o.m. eftergifter, sedan både Indiens och Pakistans regeringar visat musklerna och nått inhemsk popularitet. Aggressiva tongångar länderna emellan har emellertid varit högljuddare än förhandlingsinvtiterna. Ett svagt hopp om ett steg mot förhandlingar kan vara att båda ländernas premiärministrar annonserat att man tänker föra samtal i samband med ett sydasiatiskt toppmöte (SAARC) planerat till den 29 - 31 juli i år.

Är det möjligt att lösa en konflikt efter femtio år av mänskligt lidande och när kanske tredje generationen för vidare berättelserna om ömsesidiga massakrer och håller hat och misstänksamhet vid liv? De olika åsikter om lösningen som framförs inom varje land kan kanske vara en öppning. I tigerekonomiernas Asien kom Syd-asien på efterkälken även om man gjorde framsteg, kanske just för att man sökte splittring i stället för samarbete och integration. Affärsintressen i såväl Indien som Pakistan uttalade sig - åtminstone före provsprängningarna - starkt för ett ökat handelsutbyte. Med ökade resurser kanske det sydasiatiska forskarsamhället skulle kunna utvecklas till en miljö som kunde motverka den katastrofala brain drain, som gett västerlandet så många nobelpristagare. Vad som krävs nu är inte bojkotter utan ett aktivt stöd och kreativa förslag till öppning i den låsta förhandlingssituationen. Detta krävs av hela världssamhället - av alla oss som med rätta fruktar den krutdurk två kärnvapenbestyckade ovänner i Syd-asien utgör. Miljön gör ett kärnvapenkrig utan beslut, bara som olyckshändelse, fullt möjligt ■

Världsfederationsrörelsen, WFM, har starkt opponerat sig mot kärnvapenproven i Indien och Pakistan och kommer att (i samband med världsfederalisternas kongress i november, som blir just i Indien), att hos Indiens regering framhålla att fred och säkerhet bättre kan åstadkommas genom tillämpning av världsfederalistiska principer än genom styrkedemonstrationer. ■

När katten själv får välja

av Jan Bellander

Att dra upp landgränser genom att rita streck på en karta har sedan länge, och ända fram till mitten av vår århundrade, varit en omhuldad sysselsättning för stormakters politiker. Poängen är att man inte tillfrågar respektive länders befolkning. Och ju längre bort man är från landet i fråga desto lättare går det. 1800-talets kolonialmakter delade t.ex. Afrika mellan sig vid en konferens i Paris. Det är knappast att förvåna att man på så sätt bäddade för kommande inbördeskrig när kolonierna efter andra världskriget blev självständiga.

Men det finns sätt att radikalt lösa även mycket djupgående konflikter utan krig. Och här i Europa har detta i all stillhet skett i två fall under dom sista fem åren: i Belgien och i Tjeckoslovakien. Resultaten har blivit helt olika, och fallen kan tjäna som illustration till begreppen "enhet" och "mångfald".

Belgien

Belgien är ett av världens tätast befolkade länder; i Europa är det bara Nederländerna och några miniatyrstater som har större folktäthet. Strax söder om Bryssel går en väst-östlig språkgräns, som delar landet i två ungefär lika stora språkområden: flamländarna i norr talar nederländska (i Belgien kallat flamländska) och valloner i söder franska. I Bryssel talas huvudsakligen franska. Denna språkgräns är i stort sett oförändrad sedan medeltiden, och förhållandet mellan de två språkgrupperna är tidvis spånt. I östra Belgien finns också en tysktalande minoritet.

Drygt 90 % av befolkningen tillhör den katolska kyrkan, vilken har stort inflytande även utanför det rent religiösa området, t ex inom politiken. Staten är emellertid religiöst neutral och katolicismen är ingen statsreligion.

Historia

Gränserna för landet Belgien drogs en gång i tiden upp av Habsburgarna, naturligtvis utan att befolkningen i området i fråga tillfrågades. Vid delningen av de habsburgska besittningarna 1556 fördes Belgien, liksom nuvarande Nederländerna, till den spanska grenen av dynastin. Efter holländarnas uppror mot den spanska kronan, som 1648 ledde till deras frigörelse, kvarstod landet under huset Habsburg med namnet Spanska Nederländerna. Efter Spanska tronföljdskriget övergick Belgien 1713 till den kejserliga grenen av habsburgarna, nu under namnet Österrikiska Nederländerna.

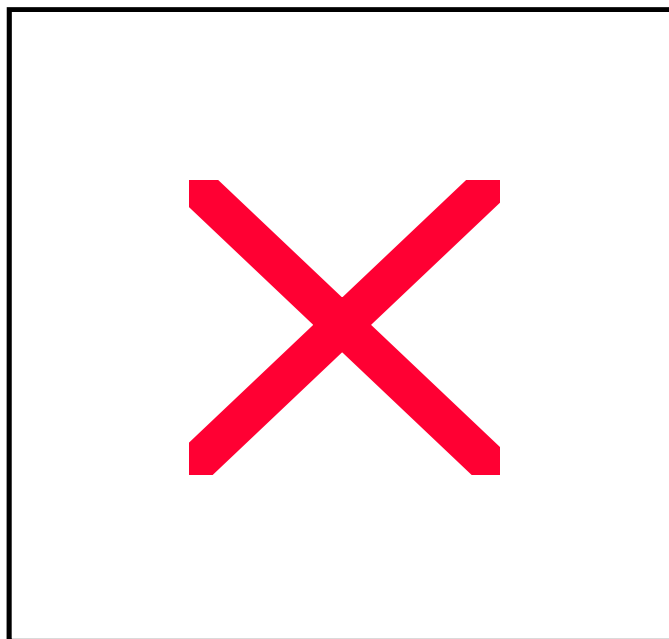
Under Napoleonkrigen införlivades Belgien 1797 med Frankrike. Vid Wienkongressen efter Napoleons fall sammanslogs Belgien med Holland till det nybildade kungariket Nederländerna under huset Oranien, på nytt givetvis utan att befolkningen hade något att säga till om.

Belgarna reagerade genast nationalistiskt mot holländarnas ledande ställning. Historiska och religiösa skillnader bidrog också till att skärpa motsättningarna. Under revolutionsåret 1830 utbröt väpnade oroligheter med Bryssel som centrum. Året därpå erkände en stormaktskonferens under engelsk ledning Belgien som självständig stat med ständig och av stormakterna garanterad neutralitet.

År 1831 fick Belgien en författning. En prins av huset Sachsen-Coburg valdes till kung under namnet Leopold I. Nederländerna grep på nytt till vapen mot Belgien, men stormakterna ingrep och tvingade dem att ge efter. Först 1839 kom en definitiv fredsuppgörelse.

Under senare hälften av 1800-talet tog sig de sociala motsättningarna i det hastigt industrialiserade landet våldsamma uttryck, och de gamla motsättningarna mellan flamländare och valloner ledde till täta urladdningar.

Under första världskriget ockuperades det neutrala Belgien av tyskarna, som kvarstannade fram till vapenstilleståndet 1918, och också under andra världskriget ockuperades landet av tyskarna och befriades av de allierade invasionsstyrkorna på hösten 1944.

Vad hände sen?

Dom gamla motsättningarna mellan flamländare och valloner kvarstod och det såg ut som om dom gamla striderna skulle blossa upp igen. Men det fanns också förnuftiga politiska krafter som ville pröva nya vägar. En ny författning antogs i början av 1989 (med mindre ändringar 1993). Denna gjorde landet till en **federation** av tre regioner (Vallonien, Flandern och Bryssel). De olika regionerna fick nu sina egna regeringar och parlament, vid sidan av de federala. De fick förfoga över ca 40 procent av de offentliga medlen mot tidigare 10 procent, och fick dessutom ansvar för allt utom social-, utrikes- och försvarspolitiken, som blev det federala ansvarsområdet. Den tysktalande befolkningen i östra Belgien fick samtidigt en egen folkvald församling, som skulle tillvarata dess intressen.

Tjeckoslovakien

Historia

Tjeckoslovakien upprättades i oktober 1918. Den nya statsbildningen var en följd av Österrike-Ungerns nederlag och sönderfall i första världskriget, och av den tjeckiska nationella rörelsens verksamhet som hos de allierade med framgång verkade för bildandet av en tjeckisk-slovakisk nationalstat. Landet kom att bestå av de före detta österrikiska Böhmen, Mähren och Schlesien samt av Slovakien och Karpato-Rutenien, vilka tillhört Ungern. En demokratisk författning

antogs 1920, varefter landet styrdes av en rad koalitionsregeringar.

Genom Münchenöverenskommelsen i september 1938 tvingades Tjeckoslovakien att avstå från de sudettyska områdena. Landets styckning fullbordades i samband med den tyska inmarschen i mars 1939.

Tjeckoslovakien befriades våren 1945 av amerikanska och ryska trupper. Den tjeckoslovakiska staten återupprättades inom sina forna gränser med undantag av Karpato-Rutenien, som införlivades med Sovjetunionen.

Vad hände sen?

I och med glasnost och perestrojka i Sovjet började Sovjets tidigare lydstaterna att resa sig. Revolutionen i Tjeckoslovakien kom sent, men när den väl kom gick det fort och utan våld ("sammetsrevolutionen"). Det tidigare så allsmäktiga kommunistpartiet föll ihop som ett korthus. Nästan över en natt förvandlades Václav Havel från jagad dissident till republikens president. Medborgarforum, med Havel som portalfigur, liksom dess slovakiska motsvarighet, Allmänheten mot våld, bestod av en rad olika oppositionsgrupper och hade vuxit fram ur medborgarrättsinitiativet *Charta 77*. Havel själv förklarade att han bara tänkte vara president under en övergångsperiod fram till fria, demokratiska val i juni 1990; han var ju faktiskt författare och inte politiker.

Den viktigaste frågan under 1991 var den om statens framtid. Försöken att få fram nya författningar som ersättning för den gamla kommunistiska - en för hela den tjeckoslovakiska federationen, en för den tjeckiska delrepubliken och en för den slovakiska - hade ännu vid årets slut inte lyckats. Det tycktes helt omöjligt för tjeckerna, den större av de två folkgrupperna, och slovakerna att komma överens om vilka befogenheter delrepublikerna resp federationen ska ha. Slovakerna, som ofta känt sig dominerade av tjeckerna, ville ha större självstyre. Det fanns också stämningar för full självständighet för Slovakien; likaså menade många i den tjeckiska delrepubliken att man skulle klara sig bättre utan slovakerna.

Den viktigaste frågan under 1992 var hur landet skulle styras i framtiden. Man misslyckades ständigt med att utarbeta nya, demokratiska författningar som ersättning för de gamla

kommunistiska, eftersom man inte kunde enas om hur makten skulle fördelas mellan den tjeckiska och den slovakiska delrepubliken samt mellan delrepublikerna och den tjeckoslovakiska federationen. Det fanns nu också stämningar för full självständighet för Slovakien; likaså menade många i den tjeckiska delrepubliken att man skulle klara sig bättre utan slovakerna. Tidigare hade tjeckerna till varje pris velat hålla ihop landet, men ansåg nu att om man inte kunde behålla en ganska stark centralmakt var det lika bra att delrepublikerna skildes åt helt. Och så skedde också vid årsskiftet 1992 - 1993.

Federationen Tjeckoslovakien blev till de två fristående nationalstaterna Tjeckien och Slovakien.

Sammanfattning

Gemensamt för vad som hände i Belgien och i Tjeckoslovakien var att deras gränser en gång i tiden drogs upp av politiska skäl, utan större eftertanke av dom höga herrar som satt vid makten då. I bägge fallen var det folk med olika kultur och språk som stoppades samman.

När befolkningarna nu i slutet av 1900-talet fått bestämma själv har man gått olika vägar. I Belgien har behöll man landets gränser men ökade det lokala inflytandet genom att skapa en federation. I Tjeckoslovakien bestämde man sig istället för att bilda två helt fristående stater. I bägge fallen skedde förändringarna utan blodsutgjutelse, så lugnt och stilla att massmedia inte fann det särskilt intressant.

Ur världs-federalistisk synpunkt är bägge skeendena positiva. I Belgien bildade man inom landets gränser en federation - "**enhet av mångfald**". I Tjeckoslovakien ansåg man sig inte ha så stort behov av samordning mellan landets delar och bestämde sig för att gå var sin väg - vi kan kalla det "**enighet om mångfald**". ■

Världsfederalismen i modern tid

Sveriges Världsfederalisters (SVF) årsmöte 1998 inleddes med ett seminarium om "Världsfederalismen i modern tid". Föreningens ordförande, Martin Hagvall, inledde och gav en sammanfattning. Diskussionen var livlig med många deltagare. Följande utgör en sammandrag av replikskiftena.

Den aktuella Irak-krisen (om vapeninspektörernas handlingsutrymme) utgör ett intressant exempel på en internationell konflikt som, åtminstone för tillfället, fått en ur världsfederations-synpunkt god lösning. Hotet om våld i kombination med Kofi Annans diplomatiska insats gav resultat. På nytt fungerade USA (i detta fall tillsammans med England och Frankrike) som "världspolis" - eftersom det låg i deras intresse. Så ser dagens verklighet ut, men det är ju principiellt helt oacceptabelt att FN kan agera i sådana fall endast stödd på det tillfälliga behovet av enskilda medlemsstater.

Vad som utmärker federalism, och speciellt världsfederalism, behandlades också. Staternas traditionella suveränitet håller i praktiken på att urholkas: väsentliga storheter som Ekonomi, Miljö, Kommunikationer och Kriminalitet är globala och kan därför inte längre kontrolleras av enskilda stater.

Federalismen, som är intimt kopplad till demokratibegreppet, utmärks av att

- Individerna (inte staterna) har rätten att bestämma, m.a.o. är innehavare av suveräniteten;
- Individerna kan överlåta, delegera, viss bestämmanderätt till "överordnade myndigheter", t.ex. kommun, stat, federation, världsfederation.
- Beslut skall tas så nära som möjligt den som påverkas av beslutet: närhetsprincipen, ("subsidiaritet").

Arbetet för världsfederationsidén grundar sig ju långsiktigt på en vidareutveckling och demokratisering av FN. SVF har ju en aktion för reformering av FN (se förra och detta nummer av Världen och Vi, eller på Internet www.fn-kampanj.org/svf). Men det är också väsentligt att vi inte bara har siktet inställt på det långsiktiga målet utan också tar ställning till och uttalar oss om aktuella händelser och företeelser i världen av i dag. ■

Den detaljerade diskussionen finns tillgänglig i utskrift för våra medlemmar - kontakta Jan Bellander, (08)795-6004

Radikal reformering av FN – en kritisk betraktelse (del 2 av 2)

av *Martin Hagvall*

FN: oberoende aktör eller spegling av världen?

En fråga som sällan berörs är vad FN skall stärkas i förhållande till. FN skall bli starkare, men i relation till vad? En förklaring nära till hands är att FN bör stärkas i förhållande till stormakterna, men även om det kan vara sant, utgör det knappast en fullständig förklaring. Syftet med reformering av FN är ju att det – åtminstone på sikt – skall vara gynnsamt för alla (åtminstone alla människor) och inte vara ett "nollsummespel" som helt grundar sig på en förlust för andra aktörer. Sanningen är snarare att FN:s stärkande bör ske i förhållande till de delar av det internationella systemet, vilkas dynamik är oberoende av FN:s ageranden. Det är alltså det internationella systemet, som bl.a. utgörs av i grunden suveräna stater och en i huvudsak oreglerad ekonomisk ordning, som FN måste förhålla sig till. I detta systemet är det förstas de starkaste aktörerna, t.ex. stormakter och stora transnationella företagsgrupper, som har mest att förlora, åtminstone på kort sikt.

Som en liten utvikning kan nämnas att säkerhetsrådets juridiska kapacitet att fatta bindande beslut, som staterna är skyldiga att följa, intressant nog mycket sällan kritiserats på principiella grunder. Principen om bindande rättsverkan, förmågan att fatta bindande beslut, förvisso representativt, men utan samtliga staters medgivande i varje enskilt fall, är ju en hömsten i ett starkare FN, som har skissats ovan. Kritik har framförts emot säkerhetsrådets oinskränkta befogenheter, t.ex. att rådet kan behandla vilka frågor som helst utan avgränsning i förhållande till generalförsamlingen eller den internationella domstolen, ICJ. Men förekomsten av bindande rättsverkan inom FN-organisation, som avsevärt begränsar staternas suveränitet, har inte blivit föremål för omfattande kritik, vilket tyder på att det finns ett behov av sådana internationella mekanismer.

Om vetorätten avskaffades skulle utan tvekan nationalistiska, konservativa krafter i de permanenta medlemsstaterna, inte minst i USA, plötsligt med ideologisk retorik motsätta sig denna rättsverkan. Men knappast de progressiva reformkrafterna. Frågan är hur man skall betrakta FN som organisation i världen. En latinamerikansk FN-ambassadör lär ha sagt följande:

"När det finns ett problem mellan två små stater försvinner problemet. När det finns ett problem mellan en liten stat och en stor stat försvinner den lilla staten. Och när det finns ett problem mellan två stora stater försvinner FN."

Har FN någon "egen" kraft att påverka förhållandena i världen eller är denna kraft endast en spegling av samma värld? Ett ofta förekommande uttryck är att "FN bara blir vad medlemsstaterna gör det till". Detta förhållningssätt, om det tolkas som att FN är helt underkastad vad staterna "gör upp" sinsemellan, innebär att FN är en helt beroende aktör, som bara återspeglar det internationella samfundet - en slags spegelbild av vår sammansatta värld, utan självständighet. Synen på FN:s självständiga roll återspeglas också i attityder till olika reformförslag. Förslaget att Japan och Tyskland borde bli permanenta medlemmar eftersom de har fått "ökat inflytande" i världen är t.ex. ett uttryck för att FN skall/ bör/ anses vara en reflektion av förhållandena i världen.

Marti Koskinen, professor i folkrätt vid Helsingfors universitet, har skrivit en avhandling med titeln: "From Apology to Utopia". I denna beskrivs hur folkrätten, det rådande interna-

tionella rättssystemet, försöker kompromissa mellan två extremfall: Å ena sidan "Apology", dvs. att endast vara en ursäkt, ett redskap, för den rådande internationella politiska ordningen och de existerande maktförhållandena. Å andra sidan "Utopia", dvs. att självständigt formulera regler utan hänsyn till den politiska verkligheten, och därmed utan möjlighet att påverka denna. Kompromissen består i konststycket att dels anpassa reglerna efter existerande normer, som härleds ur den politiska verkligheten, dels självständigt upprätthålla dessa regler även när t.ex. enskilda stater avviker från dessa. Detta anser jag vara en god beskrivning av FN:s dilemma.

Svårigheten består i att vara delaktig i den politiska verkligheten utan att helt styras av den. Eller, som i den konkreta fallet med mäktiga stater, att få dessa stater att komma till FN och agera där istället för på egen hand, men samtidigt förhindra att de helt kontrollerar organisationen. Det var kanske just denna i det närmaste omöjliga balansakt, som Dag Hammarskjöld var så skicklig på att företa. FN är med andra ord mer än en spegling av statssystemet - redan idag. Arbetet för att förbjuda anti-personella minor och förhandlingarna för att förverkliga en permanent internationell brottmålsdomstol (ICC) visar att ingen enskild aktör - inte heller en stormakt - förmår att helt kontrollera den globala politiska och rättsliga processen. Men tyngdpunkten är ändå tydlig: FN är underkastad, snarare än överordnad, maktsystemet och hegemonin.

FN:s dilemma kan tydligt illustreras med debatten kring vetorätten. Det sågs att en amerikansk senator, som deltog i San Francisco 1945 (konferensen för att bilda FN) blev irriterad på många staters kritik mot stormakternas insisterande på vetorätten. Han ställde sig då upp och sade till delegaterna:

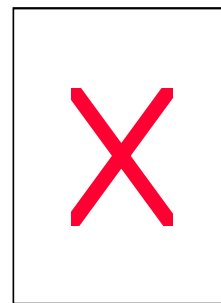
"Ni kan gå hem till era länder och säga att ni har rivit upp vetorätten. Men då kan ni lika gärna säga att ni har rivit upp stadgan!", varpå han rev sönder sina papper i handen för att demonstrera stadgans eventuella öde.

Som nämndes tidigare skulle ett avskaffande av vetorätten stärka FN:s legitimitet och legalitet. Men hur blir det med den tredje målsättningen, FN:s effektivitet? Förvisso skulle FN möjligtvis kunna fatta beslut snabbare, men skulle dessa beslut gå att genomföra? Det är möjligt, men knappast troligt, att ekonomiska sanktioner och militära insatser skulle kunna verkställas i viktiga situationer utan större maktens samarbete. En jämförelse kan göras med många u-länders försök att introducera en ny internationell ekonomisk världsordning på 70-talet, som föll främst på i-ländernas ovilja att samarbeta. Beträffande vetot tror jag dock att det kan gå att hitta en lösning, under gynnsamma omständigheter. Denna diskussion är inte avsedd som ett argument emot dessa reformer men belyser två saker:

För det första, att FN inte förmår agera självständigt i förhållande till de externa maktförhållandena och att detta är ett problem i sig.

För det andra, att reformer svårligen kan genomföras utan hänsyn till alla tre målsättningarna legitimitet, effektivitet och legalitet, på ett sätt, som medför att ingen av dessa avsevärt försämras.

Ett starkare FN

Finns det då någon framkomlig strategi för att reformera FN enligt dessa principer? Det kan ju förefalla vara ett cirkeldilemma, ett Moment 22; för att kunna genomföra viktiga reformer behöver FN stärkas; för att kunna stärkas behöver organisationen reformeras. Och sannerligen är detta ett globalt dilemma, som får svåra konsekvenser.

Det finns naturligtvis ingen standardlösning, men fördelen med cirkeln är att den naturligtvis kan omvandlas till en uppåtgående spiral. Reformen, som stärker FN, kan bygga förutsättningar för mer radikala reformer, som stärker organisationen ytterligare, osv. Särskilt viktigt kan bli att få till stånd reformer, som stärker FN-organisationen i ett eller flera avseenden (jfr de tre målsättningarna) utan att försvaga den i andra och som samtidigt kan accepteras av de flesta stater. En modifiering av vetorätten, som stärker legitimiteten och legaliteten och samtidigt bibehåller större maktens deltagande och därmed effektiviteten är bara ett exempel på en sådan lösning, om möjlig att genomföra. Generalsekreterarens förslag att inrätta en lånefond bestående av frivilliga bidrag kan – oavsett om det blir framgångsrikt eller inte – ses som ett mycket försiktigt försök att stärka effektiviteten, dvs. att trygga finansiella medel för verksamheten i en akut kris, vilket skulle kunna underlätta en ny diskussion om alternativ direkt finansiering utöver medlemsavgifterna. Bildandet av en internationell brottsmålsdomstol, även om denna inte på kort sikt skulle komma att gälla för särskilt många länder, skulle förmodligen stärka straffrättens funktion i den internationella rätten och öka förutsättningarna för ingripanden för att upprätthålla denna.

Om vi nu drar oss till minnes de tre målsättningarna legitimitet, effektivitet och legalitet samt den "yttersta målsättningen" – hur skulle ett förstärkt FN kunna tillfredsställa det yttersta syftet: att förbättra levnadsvillkoren för världens folk?

Det skulle naturligtvis vara möjligt att granska enskilda förslag och analysera de direkta konsekvenserna, t.ex. möjligheterna till minskat lidande om de ekonomiska verksamheterna inom FN samordnades bättre eller om krig förhindras på grund

av mer resurser till förebyggande åtgärder eller beslut utan vetorätt i säkerhetsrådet. Men för att kunna koppla samman bilden av ett FN som, för världens folk, är representativt, som effektivt kan fatta beslut och agera, och som konsekvent tillämpar lagen, med fred och rättvisa för jordens befolkning, kan det vara till stöd att se detta FN som ett "offentligt" globalt ramverk, som i lämpliga fall sätter gränser för makt och orättvisor i det internationella systemet. Människan har, i nästan alla tider och i nästan alla kulturer, valt att organisera sig i samhällen, som har grundats på vissa gemensamma regler, en metod för att fastställa dessa regler, samt möjligheter att upprätthålla dem. Många i världen skulle nog kunna enas om att en global organisering av sådant slag, i formen av ett starkare FN, skulle vara att föredra framför en värld, i vilken makt är huvudsakligen oreglerad och det globala ansvaret för människors levnadsvillkor är begränsat till välgörenhet på de resursstarkas villkor.

Ett radikalt starkare FN är vad världen behöver. Det offentliga ramverket, som har beskrivits ovan i en avancerad form – världsfederalisterna kallar detta för en världsfederation. Vi kan kalla det vad vi vill. En sådan struktur kanske aldrig kommer att förverkligas, även om så mycket väl kan komma att ske. I dagens samhälle ligger det främsta värdet i en vision av detta slag kanske inte så mycket i själva slutmålet, utan i egenskapen som vägvisare, som visar på en möjlig **riktning** för reformer som konkret kan tillämpas under de rådande världspolitiska omständigheterna. Frågan är inte huruvida ett radikalt starkare FN, ett globalt offentligt ramverk, en världsfederation – är genomförbara nu, eller under de närmaste åren, utan huruvida de erbjuder en meningsfull vägledning för **reformer av världssamfundet, som kan inledas nu..** ■

"Ett bålverk mot ondskan".

Kofi Annan inledde FN:s konferens i Rom om ICC 98-06-15 .. 98-07-17.

"Ett bålverk mot ondskan", så beskrev FN:s generalsekreterare Kofi Annan den domstol som världssamfundet samlades för att diskutera 98-06-15. I sitt öppningsanförande efterlyste Annan en permanent domstol som är tillräckligt stark och oberoende för att kunna ställa krigsförbrytare och andra som begått brott mot mänskligheten inför rätta.

Storbritannien är den enda av Säkerhetsrådets fem permanenta medlemmar som förespråkar en självständig domstol. De övriga fyra – USA, Ryssland, Kina och Frankrike – vill att rådet ska ha ett starkt inflytande över domstolen. Men många människorättsorganisationer varnar för att detta skulle undergräva dess oberoende.

Folk över hela världen vill att mänskligheten ska kunna slå tillbaka. Oavsett var eller när ett folkmord, krigsförbrytelser eller andra liknande våldsbrott begåtts, ska det finnas en domstol inför vilken förövarna tvingas stå till svars, sade Annan.

Det är viktigare med en trovärdig, kompetent och oberoende domstol med färre undertecknare än en svag, med bred uppslutning.

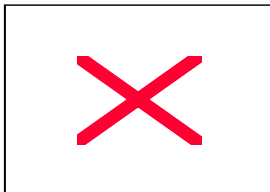
Delegaterna på den fem veckor långa FN-konferensen som sammankallats för att fatta beslut om domstolens framtid har en hel del grundläggande frågor att lösa. Hur mycket makt ska åklagarna ha, när ska de kunna väcka åtal, hur mycket inflytande ska säkerhetsrådet och dess medlemmar ha och vilka brott ska domstolen ta upp. De flesta är dock överens om att domstolen ska ta upp folkmord, krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten.

Till skillnad från den internationella domstolen i Haag, ICJ, där endast stater kan vara part, ska här enskilda personer kunna ställas inför rätta.

Domstolens statuter måste godkännas av FN:s generalförsamling och sedan ratificeras av de enskilda länderna som också måste anpassa sina egna lagar i enlighet med domstolens regler. ■

I bokhyllan – och på Internet

av Jan Bellander

Vi börjar med tre böcker av professor emeritus Hans Regnéll. Han var tills för några år sedan professor i filosofi i Lund och under många år ordförande för Sveriges Världsfederalister (SVF).

Hans Regnéll: **"Deras problem är våra"**
Folkuniversitetets förlag. Stockholm, 1973

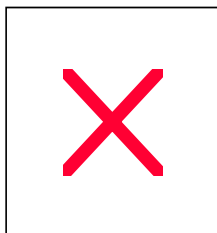
En studiehandledning om utvecklingsländerna och FN.

Hans Regnéll: **"På väg mot en tryggare värld?"**
Carlssons bokförlag. Stockholm, 1994
ISBN 91-7798-823-X

En bok om säkerhet, utveckling, mänskliga rättigheter och miljöfrågor.

Hans Regnéll (ed): **"The challenge of world poverty"**
Lund University Press / Studentlitteratur. Lund, 1995
ISBN 91-7966-300-1

Nio kompetenta och välkända författare skriver om internationell utveckling. Denna bok är på engelska.

Adresserna till Internets s.k. web-sidor har alltid samma form. Dom börjar alla med **http://**, varefter den s.k. site-adressen (eller *sajt*-adressen!) kommer. Den inleds ofta, men inte alltid, med **www**.

Hittills har vi i *Världen och Vi* skrivit den fullständiga web-adresserna, t.ex. <http://www.dn.se> för Dagens Nyheters "elektroniska" version. Men nu börjar man i allmänhet – och förstås du också, käre läsare! – bli så van vid Internet att vi här i VoV i fortsättningen kommer att hoppa över **http://** när vi tipsar om web-adresser.

Ett exempel: Sveriges Världsfederalister, SVF, har fått en ny adress till web-sidan på Internet nämligen **www.fn-kampanj.org/svf**. När ni besöker den sidan skriver ni alltså in **http:// www.fn-kampanj.org/svf_OK?**

Som framgår av notisen på sidan 7 kommer det att dröja innan den Internationella Brottsmåls-domstolen **ICC** har funnit sin form och kan börja fungera. Under tiden kan man följa dagsläget på ICC:s websida, med adressen www.igc.apc.org/icc.

I en domstols förhandlingar representeras parterna av åklagare och försvarare. Det finns en förening av advokater med speciellt intresse av försvaret av internationella brottslingar. Föreningen heter International Criminal Defence Attorneys Association, ICDA. Deras websida har adressen <http://www.hri.ca/partners/aiad-icdaa/>.

ANC:s webbplats har adressen www.anc.org.za.

En utmärkt site med länkar till arbetet för en "global government" (bland dessa naturligtvis flera för världsfederation) är <http://hail.icestorm.com/government/list.html>

Världen och Vi (VoV) är en kulturtidskrift som vill diskutera

- förutsättningarna för en global demokratisk rättsordning
- reformering och stärkande av Förenta Nationerna
- federalism på lokal, regional och global nivå

Världen och Vi utkommer med fyra nummer per år.
Web-adress: www.fn-kampanj.org/svf/vov.htm

Ansvarig utgivare:
Bengt Lindqvist

Redaktionskommitte:
Jan Bellander -- tel / fax (08) 795-6004,
e-post: Jan.Bellander@mbox300.swipnet.se
Karl af Geijerstam
Peter Lund

VoV skickas till alla medlemmar i Sveriges Världsfederalister (SVF), se rutan till höger. Man kan också prenumerera:

Årsprenumeration 100 :- kr
Lösnummer 25:- kr

Utgiven av Sveriges Världsfederalister (SVF)
Box 224, 101 24 Stockholm
postgiro 5 55 50-8

Föreningen Sveriges Världsfederalister (SVF) är den svenska organisationen i World Federalist Movement (WFM).

WFM är en internationell rörelse som sedan 1947 har verkat för reformering och demokratisering av Förenta Nationerna, och för en starkare global rättsordning. WFM, som har konsultativt status i ECOSOC (FN:s ekonomiska och sociala råd), verkar inom olika globala samhällsfrågor, såsom nedrustning, miljö, mänskliga rättigheter och utveckling.

SVF vill också väcka diskussion om federalism och om dess betydelse för fred och utveckling, på lång sikt en federation av alla världens stater, en **demokratisk världsfederation**.

SVF är medlem i Sveriges Fredsråd och Svenska FN-förbundet.

SVF söker med olika projekt bidra till debatten om lösningar på globala problem samt FN:s reformering. Vi vänder oss särskilt till ungdom med intresse för globala frågor, och använder oss i vårt arbete av moderna medier som Internet.

Web-adress: <http://www.fn-kampanj.org/svf>

Medlemsavgift/år: helbetalande 175:-, pensionär 120:- studerande 100:-